

## **De geschiedenis van Cinetone: een Duivendrechtse droomfabriek in permanente crisis.**

De Cinetone Filmstudio's, die van 1933 tot 1988 hebben bestaan, hebben een belangrijke rol gespeeld in de Nederlandse filmgeschiedenis. Bij het overgrote deel van de speelfilms die vanaf de jaren dertig in ons land werden gemaakt, was deze filmfabriek op de een of andere manier betrokken. **In de jaren na de Tweede Wereldoorlog** kwam de Nederlandse speelfilmindustrie en dus ook de productie in Cinetone echter zeer moeizaam weer op gang; zelfs het streefaantal van drie Nederlandse speelfilms per jaar werd niet gehaald. De aandacht bij Cinetone was in die tijd sterk gevestigd op het op gang brengen van een continue nationale speelfilmproductie. Toen dat doel moeilijk te verwezenlijken bleek, moesten de medewerkers van deze studio aan het werk gehouden worden. Buitenlandse producties waren dus een welkome inkomstenbron.

De belangstelling vanuit het buitenland om in Nederland films te produceren was bovendien zo groot, dat er door een groep ondernemers plannen werden uitgewerkt voor het bouwen van een filmstudio, speciaal voor verhuur aan buitenlandse - met name Engelse en Amerikaanse - productiemaatschappijen. De Cunera-studio's, zoals deze zouden moeten gaan heten, zouden verrijzen in Rhenen en het complex zou zelfs een hotel omvatten, plus een staatsfilmbibliotheek. De initiatiefnemers, die kort na de oorlog hun plannen bekend maakten, hadden in 1949 ter voorbereiding al vele studiereizen gemaakt, onderhandelingen gevoerd en investeringen gedaan. Ook waren tegen die tijd al diverse voorlopige overeenkomsten voor verhuur met verschillende productiemaatschappijen binnengehaald, zo meldde het *Algemeen Handelsblad*.

Het zal weinig verbazing wekken dat de directie van de Cinetone Filmstudio, net sinds een jaar weer geopend en in het kwetsbare bezit van een monopolypositie, hier niet blij mee was. "Erger dan dwaas," noemde directeur Frits Peters het plan-Rhenen. "De belangstelling voor de Cinetonestudio in Duivendrecht is al uiterst gering, hoewel de outillage zeer modern en de ruimte voldoende voor een flinke productie is," geeft de krant *De Tijd* zijn uitspraken weer. "Rhenen verwezenlijken is geld weggooiën," stelde hij.

Een opvallende tegenstelling. Het lijkt hier of de directeur van Cinetone probeerde de rol van buitenlandse producties in Nederland en Cinetone kleiner te doen lijken, om te voorkomen dat er concurrentie bij zou komen. Er was, zoals uit de ondernemersplannen blijkt, eind jaren veertig wel degelijk interesse was voor Nederland als productieland en vice versa, vanuit Cinetone voor buitenlandse producties.

In de daaropvolgende jaren zouden deze plannen verder uitgebouwd worden. Van 1948 tot en met 1960 zouden er uiteindelijk minstens zes grote en een aantal kleinere buitenlandse producties worden binnengehaald die in de studio werden opgenomen, of waar de Cinetonemedewerkers sterk bij betrokken waren.

Bij elkaar is dit aantal dus ongeveer de helft van de hoeveelheid Nederlandse speelfilms die in hetzelfde tijdsbestek in Cinetone werden gemaakt, namelijk 13 volgens het filmoverzicht *Hollands Hollywood* van Henk van Gelder. Bovendien werd er van twee speelfilms, NIET TEVERGEEFS en CISKE DE RAT, ook een buitenlandse versie opgenomen.

In de wat de Nederlandse filmproductie betreft 'slappe' jaren vijftig waren dit grote buitenlandse studioproducties, die werden opgenomen in Cinetone, en waarbij bovendien een groot deel van het Cinetonepersoneel werd ingezet. Niet alleen de crew, maar zelfs de cast bestond ook in minder of meerdere mate uit Nederlanders. Vanaf de jaren zestig wordt dit veel minder en wordt deze rol van de Cinetonestudio bij de productie van speelfilms kleiner. Hoe is dat toch gekomen?

Bij EYE Film Instituut Nederland werd een archiefonderzoek gedaan om de geschiedenis van Cinetone in kaart te brengen.

Hoewel deze studio een lange periode de spil is geweest van de Nederlandse speelfilmindustrie, is er nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de geschiedenis van deze 'Duivendrechtse droomfabriek'. Bij het lezen van het kleine aantal artikelen dat er over Cinetone geschreven is, viel het onderzoekers op dat daarin vaak de nadruk wordt gelegd op de moeizame financiële situatie. De Nederlandse filmindustrie kwam nooit echt helemaal van de grond en de eigenaren hadden ook voor de oorlog al verschillende malen aan de rand van de financiële afgrond gestaan. Voor Nederland als klein land (en het Nederlands als klein taalgebied) is het altijd moeilijk geweest om een continue filmproductie moeilijk tot stand te krijgen. Mede daardoor zijn de filmstudio's altijd deels afhankelijk geweest van de inbreng van buitenlandse regisseurs, cameramannen en andere geschoolde filmtechnici voor de productie van Nederlandse speelfilms. De samenwerking met buitenlandse filmregisseurs en andere filmvaklieden, zoals editors, cameramannen en art directors is dan ook kenmerkend voor de geschiedenis van de Cinetone Filmstudio's. Daarnaast, omdat de studio's toch moesten blijven draaien en er te weinig Nederlandse films werden geproduceerd, was er in de studio's ook ruimte voor buitenlandse filmploegen om films en tv-series te maken. De studio's waren dus altijd al internationaal georiënteerd.

De periode van de naoorlogse heropening van Cinetone in 1948, tot en met 1960, valt grofweg te beschouwen als de wederopbouwperiode van de Nederlandse filmindustrie in het algemeen en Cinetone in het bijzonder.

Aan het eind van deze periode is een keerpunt te zien. "In 1958 kreeg de Nederlandse speelfilm een nieuwe start," schrijft Hans Schoots in zijn boek *Van Fanfare tot Spetters. Een cultuurgeschiedenis van de jaren zestig en zeventig*. De filmproductie in ons land ging volgens hem toen pas "over een dood punt heen." In de studioproductie en meer specifiek die in Cinetone, vonden rond dit jaar ook veel veranderingen plaats. Het einde van de jaren vijftig zijn te beschouwen als keerpunt, zowel voor de speelfilmproductie in Cinetone als voor de buitenlandse filmproductie in Nederland.

In de hele geschiedenis van Cinetone was vrijwel alle aandacht gericht op het ontwikkelen van een continue speelfilmproductie. Dit bleef ook zo ondanks het feit dat vanaf de jaren zestig tv-series en reclames speelfilmproducties in de studio begonnen te verdringen. Tv-series, documentaires, opdracht- en amateurfilms, korte films en tv-reclames werden ook veelvuldig in of in samenwerking met Cinetone geproduceerd.



*‘Wat niemand durfde dromen  
is eindelijk uitgekomen  
de filmartiesten stromen  
naar Duivendrecht met spoed  
naar Hollands Hollywood  
Waar tuin- en kropsla groeien  
zie je nu de lampen gloeien  
van ons Hollands Hollywood*

Dit lied zong filmdiva Fien de la Mar ter ere van de oprichting van filmstudio Cinetone. Met de opkomst van de geluidsfilm eind jaren twintig was de nieuwe filmfabriek veelbelovend. Hoewel deze droomfabriek vijfenvijftig jaar lang het epicentrum zou zijn van de Nederlandse filmgeschiedenis, bleef Cinetone echter altijd “een huiselijke namaakwereld ondermijnd door een permanente crisis,” zoals in een krantenartikel wordt verwoord.